

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının "Femida" Vəkil Bürosunun 01.06.2026-cı il tarixli, 707/1269 nömrəli məktubu ilə Zaqatala rayonu ərazisində yerləşən dörd ədəd ağacın yerində müayinəsinin aparılması barədə müraciətinə əsasən, Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi-Tədqiqat İnstitutunun Bitki Mühafizəsi şöbəsinin müdiri, aqrar elmlər üzrə fəlsəfə doktoru Faiq Qafar oğlu Əliyev tərəfindən aşağıdakı rəy təqdim edilir.

MÜTƏXƏSİS RƏYİ:

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvü Əhmədov Ayazbəy Qabiliyyət oğlunun (Vəkillik vəsiqəsi № VK-1269) rəsmi müraciətində qoyulan sualların cavablandırılmasını apararaq aşağıdakıları qeyd edirəm:

- Yevlax-Zaqatala-Gürcüstan magistal yolunun sol hissəsində Lahıc kəndi ərazisində yerləşən və tədqiqata təqdim olunan dörd ədəd ağacın yerində müayinəsini apararaq onların cins və növ mənsubiyyətinə, monitoring zamanındakı ümumi vəziyyətlərinə, ağacların hündürlüyü və gövdə diametirinin ölçülərinə dair **birinci sualının** elmi əsaslandırılmış cavabı belədir:

Təxminən altımış il əvvəl əkilmiş tədqiqat obyektı bitkilər Qovaq (latınca adı "**Populus**") cinsindən olub, mötədil isti ərazilərdə becərilən Söyüdkimilər (Salicaceae) ailəsinə mənsub, yarpağını tökən ikievlı ağac tipli bitkilərdir. Cənub isti iqlimli yerlərin magistral yol kənarında yaşıllıq, tarla qoruyucu meşə zolaqları, eroziya qoruyucu və sair məqsədlə əkilən çox böyük (25-35m) ölçülü bu ağaclar sistematik elmi təsnifata görə "Qara pramidal qovaq" (lat. *Populus Aigeiros*), sinonimi olaraq isə, "İtalyan qovağı" (lat. *Populus nigra italica*) adlanırlar və onların sort mənsubiyyəti "Pioner" adlanıb *Populus nigra italica* x *Populus nigra* növlərinin çarpazlaşdırılmasından əldə olunan hibrididirlər.

Lahıc kəndi istiqamətindən başlayaraq müayinə olunan birinci ağac yer səthindən 50sm yüksəklikdə gövdə diametri 103,5sm, budama yerindək olan hündürlüyü 5,15m-dir. İkinci ağac yer səthindən 50sm yüksəklikdə gövdə diametri 63,7sm, budama yerindək olan hündürlüyü 5,20m-dir. Üçüncü ağac yer səthindən 50sm yüksəklikdə gövdə diametri 93,6sm, budama yerindək olan hündürlüyü 5,20m-dir. Dördüncü ağac yer səthindən 50sm yüksəklikdə gövdə diametri 79,6sm, budama yerindək olan hündürlüyü 5,20m-dir.

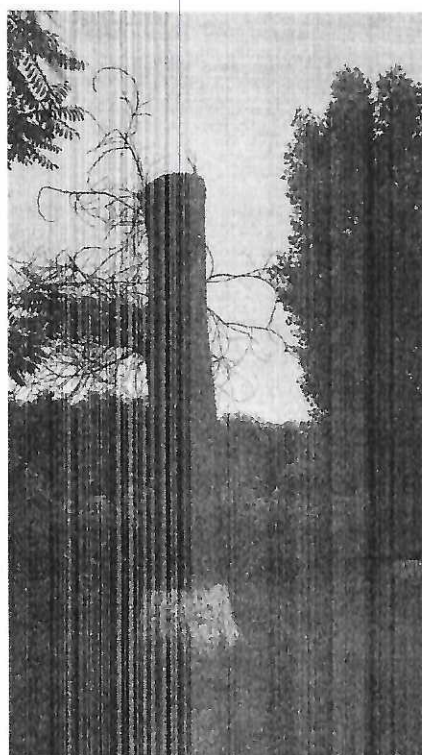
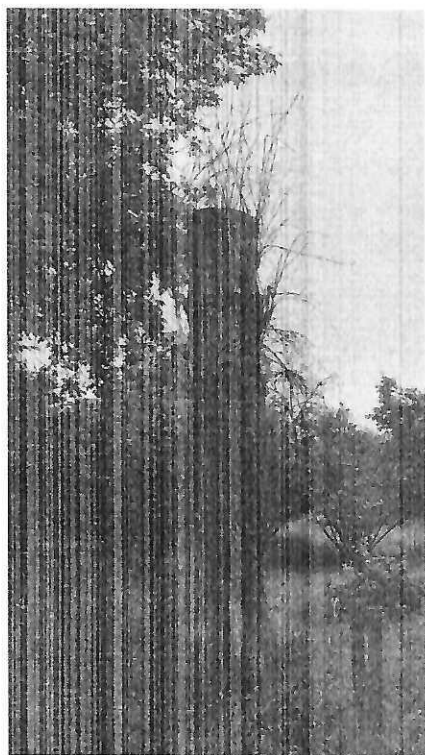
Tədqiqata təqdim edilən ağacların üzərində aparılmış budamanın növü və dərəcəsinin təyininə aid **ikinci sualın** cavabı belədir:

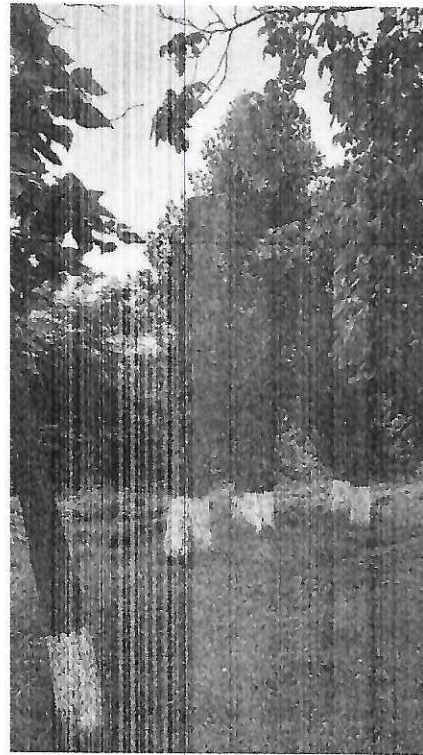
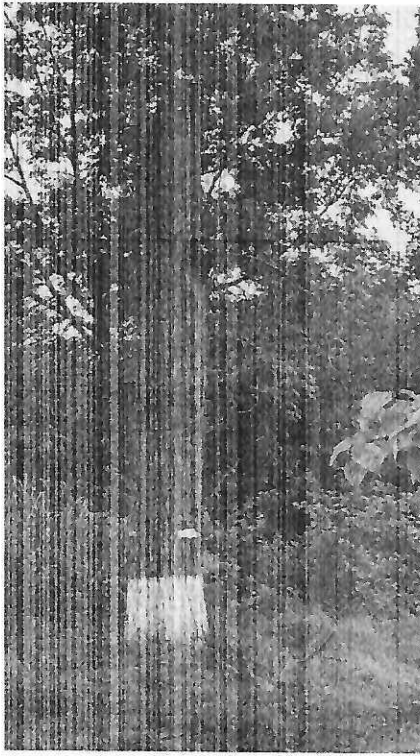
Elmi əsaslara görə Qovaq ağaclarının əkinindən sonrakı 14-15-ci illərindəki sürətli boy və inkişaf mərhələsində "formaverici" budama, inkişaflarının davam etdiyi 15-30 il yaş mərhələsində "sanitar" budama və nəhayət ağaclarının sürətli boy və inkişafının dayanıb, ciddi şəkildə zərərli canlı orqanizmlərlə zədələndikləri və çoxsaylı xəstəliklərin törədiciləri ilə yoluxub çətin yuxarı hissələrinin və periferik mərtəbə budaqlarının təpə nöqtələrinin qurumaya məruz qaldıqları hallarda dərin "cavanlaşdırıcı" budama tədbirləri icra olunmalıdır. Qeyd edildiyi kimi, müayinə zamanı tədqiqata təqdim edilmiş 4 ədəd qovaq ağacı üzərində cavanlaşdırıcı xarakter daşıyan, fizioloji qocalma prosesinin ləngidilməsinə və

ətraf mühit üçün yarana biləcək təhlükə və maneələrin azaldılmasına yönəlmiş **güclü budama** aqrotexniki tədbir həyata keçirilmişdir.

Tədqiqata təqdim edilən ağacların bioloji inkişaf vəziyyəti, o cümlədən quruyub-qurumamaları haqqındakı **üçüncü sualın** cavabı belədir:

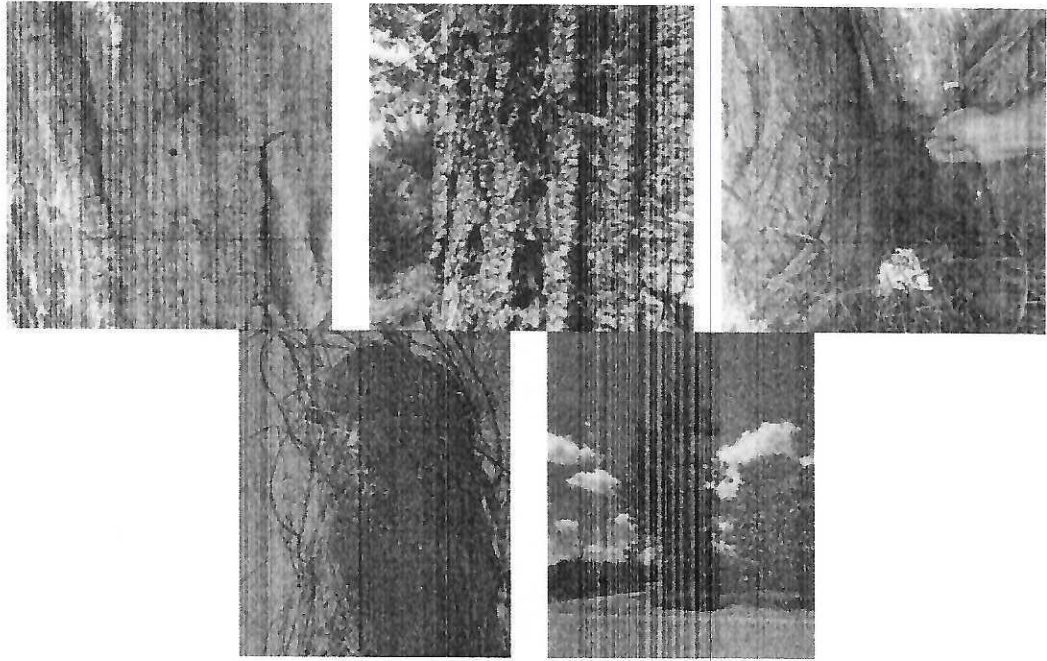
Baxış- müşahidə günü müayinə edilən dörd sayda Qovaq ağaclarının bioloji inkişafı tamamilə dayanmış, müxtəlif biotik və abiotik amillər səbəbindən tamamilə qurumuşlar. Belə ki, tədqiq edilmiş ağacların sırasında cəmi 74 ağaca ümumi baxış keçirilməklə onlardan 70 ədədinin bioloji inkişafının davam etdiyi, 4 ədədinin isə quruyaraq bioloji inkişafının dayanması müəyyən olunmuşdur.

Tədqiqata təqdim edilən ağacların bioloji inkişafda olmaması faktının, ehtimal olunan ən mühüm limitləndirici səbəblərinə dair **dördüncü sualın** cavabı belədir:

Meşəçilərin, yaxud da dekorativ bitki əkinçilərinin zəngin “becərmə” təcrübəsinə malik olub, hər yerdə, o cümlədən də magistral yol kənarlarında əkdikləri və ölkəmiz şəraitində geniş yayılan Qara Qovaq ağacının çox saylı üstünlükləri ilə yanaşı, Qovaq ağacı əkinləri bir çox ciddi çatışmamazlığa malikdir. Belə ki, o çox güclü şəkildə həşərat zədələnmələrinə məruz qalır, yaxud da yüksək səviyyədə göbələk, bakteriya, virus və s. mənşəli parazitar xəstəliklərə sirayətlənirlər. Qovaq ağacına 700-dən çox zərərverci növü və 100-dən çox xəstəlik törədicisinin ziyan verib quruda bilmə halları məlumdur. Baxış keçirilmiş müayinə obyektinə olan 4 ədəd quru Qovaq ağacları gövdələrində və zəif inkişaf edib qurumuş budaqları üzərində Böyük ağcaqovaq uzunbuynuzlu böcəyinin (*Saperda carcharias* L.), Yaşıl darbədənli zərgər böcəyinin (*Agrilus veridis* L.), Mis başlı qovaq böcəyinin (*Dicerca olnea* L.), Tünd qanadlı kiçik qovaq şüşəqanadlısının (*Paranthrene tabaniformis* Rtt. = *Sciapteron tabaniforme* Rott.) açmış olduğu deşiklər və həmin labirint daxilində *Valsa sordida* Nit (göbələk xəstəliyinin), *Vetisilium Dahli* və s. funqal mənşəli törədicilərin bitki gövdə oduncağının və gövdə özəyinin məhv edilərək qurumasına gətirməsi faktı müəyyən olunmuşdur.

Yekun rəy: Aparılmış m yayinə nəticəsində müəyyən edilmiřdir ki, Yevlax–Zaqatala–Gürcüstan magistral avtomobil yolunun kənarında yerl ř n və bioloji yařının tamamlanması mərhələsində olan 74 ədəd qovaq aēacı üzərində zəruri sanitar tədbirlər mütəmadi həyata ke irilm diyindən, onların əhəmiyyətli hissəsində göbələk m nř li x st likl r n v  z r rvericil r n təsiri hazırda da m řahid  olunur. Bu səbəbdən həmin aēaclara müntəzəm aqrotexniki qulluq v  fitosanitar t dbirl r n görülməsi zəruridir. T dqiqaata təqdim edilən 4 ədəd aēacın həyat qabiliyyətinin itirilməsinə və tam qurumasına səbəb z r rvericil r n v  göbələk m nř li x st likl r n təsiri nəticəsində bitki gövdə oduncaēının v  gövdə özəyinin məhv olması olmuřdur.

Aparılmış m yayinə v  t dqiqaatın nəticələrinə müəyyən edilmiřdir ki, aēaclar üzərində yaxın ke miřd  həyata ke irilm ř güclü budama tədbiri ilə üzərində t dqiqaat aparılmış 4 ədəd aēacın quruması v  məhv olması arasında s b bli əlaqə mövcud deyildir.

Meyvəçilik v   ay ılıq Elmi-T dqiqaat
 nstitutunun Bitki mühafizəsi ř b sinin
müdiri, a.e. .f.d.:

—F.Q. liyev.